

Asia: VN/27452/2020

Viranomaisten ja julkista tehtävää hoitavien kokemukset julkisuuslain toimivuuteen ja julkisuusperiaatteen toteuttamiseen liittyen

Lausunnonantajan lausunto

1. Toteutuuko julkisuusperiaate asiamukaisella tavalla? Jos ei, niin mitkä ovat nähdäksenne toteutumisen keskeisimmät esteet?

Julkisuusperiaate siten määriteltynä, että viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja viranomaisen käsittelyt ovat julkisia ja jokaisella on oikeus saada niistä tietoa, toteutuu Oulun käräjäoikeudessa asiamukaisesti.

2. Liittyykö julkisuuslain säännösten käytännön toimivuuteen (esim. asiakirjan käsite, asiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohta) haasteita? Jos liittyy, niin kuvataa tarkemmin millaisia?

Yleisessä tuomioistuimessa sovelletaan julkisuuslakia yleensä vain toissijaisesti ja täydentävästi. Emme ole havainneet erityisiä haasteita julkisuuslain käytännön toimivuudessa. Esitämme kuitenkin harkittavaksi, voitaisiinko lakiin ottaa nimenomainen säännös, jonka perusteella hakijan suostumuksella julkisesta asiakirjasta voitaisiin poistaa hänelle tarpeettomia henkilötietoja sen sijaan, että asiakirjan antamisesta kieltäydytään kokonaan.

3. Oletteko havainneet julkisuuslain yksittäisissä säännöksissä tai rakenteessa epäselvyyttä tai tulkinnanvaraisuutta, jotka vaikeuttavat olennaisesti säännösten soveltamista? Nimetkää ongelmia aiheuttavat lainkohdat ja kuvataa havaintoa tarkemmin.

Julkisuuslain 28 §:n 1 momentin mukaan viranomainen voi tietyin edellytyksin antaa yksittäistapauksessa luvan tietojen saamiseen salassa pidettävästä asiakirjastaan muun ohella tieteellistä tutkimusta varten. Korkein oikeus on päätöksessään 4.6.2019 nro 954 (Dnro H2019/20) todennut, että pro gradu -tutkielmaa voidaan pitää lainkohdassa tarkoitettuna tieteellisellä tutkimuksena. Kyseisen päätöksen jälkeenkin epäselvää on, millaisia seikkoja tulisi ottaa huomioon arvioitaessa sitä, milloin kysymys on lainkohdassa tarkoitettua tieteellisestä tutkimuksesta ja voidaanko esimerkiksi ammattikorkeakoulun opinnäytetyö katsoa sellaiseksi.

4. Ovatko digitalisaatio, muuttuneet tiedonkäsittelytavat tai muut muutoksettoimintaympäristössä aiheuttaneet haasteita julkisuuslain soveltamisessa tai julkisuusperiaatteen toteutumisessa? Jos ovat, niin kuvataa näitä muutoksia ja sitä, miten ne vaikuttavat lain soveltamiseen?

Julkisuuslain 16 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen asiakirja voidaan antaa viranomaisen luona nähtäväksi ja jäljennettäväksi. Lähes jokaisella on käytössään puhelin, jossa on kamera. Asiakirjan kuvaamista ja tallentamista puhelimella ei voitane pitää lainkohdassa tarkoitettuna jäljentämisenä. Puhelimen käyttöä tallentamiseen on kuitenkin mahdoton valvoa, eikä lainsäädännön perusteella asiakkaalta voitane vaatia puhelimen poisluovuttamistakaan asiakirjoihin tutustumisen ajaksi. Teknisen kehityksen vuoksi laissa on jäänyt säätämättä asiakkaan itsensä suorittamasta asiakirjojen ja näyttöpäätteen tallentamisesta kuvaamalla.

Oman asiakaspalvelutilanteen yhteydessä tapahtunut virkailijan videokuvaaminen ja yleisön odotustiloissa tapahtunut yksittäisten asiakkaiden videokuvaaminen on yleistynyt. Tällaisen kuvaamisen kohteeksi joutuneet ovat kokeneet kuvaamisen oikeudettomaksi, kohtuuttomaksi ja häiritseväksi. Kysymys sallitun ja kielletyn kuvaamisen välisestä rajanvedosta muualla kuin oikeuden istunnossa on oikeudellisesti epäselvä ja sääntely on hajanaista.

5. Liittyykö julkisuuslain ja henkilötietojen suojaa koskevien sekä niitä yhteensovittavien (JulkL 16.3 §) säännösten tulkittamiseen mielestänne haasteita? Jos liittyy, niin kuvatkaa kokemaanne epäselvyyttä tai epäkohtaa mahdollisimman tarkasti.

Yleisten tuomioistuimien kaikki lainkäyttöratkaisut, samoin kuin henkilörekisterinä pidettävät diaaritiedot, sisältävät aina henkilötietoja. Julkisuuslain ja henkilötietojen suojaa koskevien säännösten keskinäinen suhde on niin vaikeaselkoinen ja epäselvä, että ainakaan kansliahenkilökunta ei pysty niitä soveltamaan jokapäiväisessä työssään. Oikeusministeriön toimesta tilannetta yritettiin selkeyttää sen laatimalla muistiolla 6.2.2019 (Tietojen pyytäminen tuomioistuimilta julkisuusperiaatteen ja tietosuojasäännösten nojalla), joka sekin koettiin tuomioistuimissa liian epätäsmälliseksi ja vaikeaselkoiseksi. Asiaa pyrittiin edelleen selkeyttämään yleisten tuomioistuimien edustajista koostuneen työryhmän toimesta laaditulla tietopyyntöohjeella käräjä- ja hovioikeuksille. Tulkinnanvaraisia tilanteita ei ole kyetty ratkaisemaan ohjeistuksella eikä koulutuksella. Tuomioistuimet ovat joutuneet kohtuuttomaan tilanteeseen yrittäessään toteuttaa julkisuusperiaatetta epäselvän ja tulkinnanvaraisen lainsäädännön pohjalta. Myös asiakkaiden tietopyynnöissä on toistuvasti tullut esille se, että samansisältöiset tietopyynnot ratkaistaan eri tuomioistuimissa toisistaan poikkeavalla tavalla.

Tuomioistuimen ratkaisuihin ja asianhallintajärjestelmiin sisältyvät henkilötiedot ovat usein yhdenmukaiset tallennusalustasta riippumatta. Yksittäinen julkinen ratkaisu tai diaari voi sisältää yhden tai kymmenien eri henkilöiden henkilötietoja. Henkilötietojen luovuttamistapaa rajoittava julkisuuslain 16 §:n 3 momentin säännös ja pykälän 1 momentin säännösten erilainen kirjoitusasu ovat omiaan johtamaan tulkintoihin, joiden seurauksena tuomioistuimen ratkaisussa olevat henkilötiedot henkilötunnuksineen luovutetaan sähköisessä muodossa sellaisenaan mutta asianhallintajärjestelmästä esimerkiksi henkilön nimellä haettu listaus katsotaan helposti henkilörekisteriksi eikä tietoa luovuteta ainakaan muutoin kuin suullisesti. Asiallisia perusteita tällaiselle erottelulle ja tiedon luovutusmuotoon perustuville rajoituksille ei ole.

Epäselvää on, kuinka monta tuomioistuimen ratkaisua ja niihin sisältyvää henkilötietoa tai henkilötietoa asianhallintajärjestelmästä voidaan luovuttaa henkilökohtaisiin tarkoituksiin ilman, että niistä luovutuksensaajan käsissä muodostuu henkilörekisteri. Usein on sattumanvaraista, kuinka monessa asiassa tietopyynnön kohteena oleva yksittäinen henkilö on asianosaisena.

Toinen usein toistuva tulkintakysymys on, millä edellytyksillä asianajajalle tai muulle oikeudenkäyntiavustajalle voidaan luovuttaa muita kuin hänen päämiestään koskevia siviili- tai rikostuomioita ja vaatiiko luovutus henkilötietojen käsittelyperustetta.

Henkilötunnuksen sisältävien asiakirjojen osalta epäkohdaksi koetaan se, että asiakirja voidaan sellaisenaan luovuttaa ja pitääkin luovuttaa kenelle tahansa, vaikka henkilötunnuksen saamiselle ei olisi tarvetta

6. Oletteko havainneet tiedon pyytäjien oikeusturvaan tai noudatettaviin menettelysäännöksiin liittyviä epäkohtia? Kuvatkaa tarkemmin millaisia?

Julkisuuslain 13 §:n 1 momentin pääsäännön mukaan tiedon pyytäjän ei tarvitse selvittää henkilöllisyyttään. Toisinaan tietopyynnön esittäjän anonymiteetti ei kuitenkaan toteudu. Näin voi käydä tilanteissa, joissa pyyntö tai asiakirjan lähettäminen vireillä olevassa asiassa kirjataan viranomaisen diaariin, jolloin tietopyynnön esittäjän henkilöllisyydestä tulee julkinen. On ollut tapauksia, joissa asianosainen tiedustelee, kenelle häntä koskevia asiakirjoja on toimitettu. Vastaava ongelma syntyy, kun tällainen kysymys esitetään asian käsittelijälle, joka on vastannut tietopyyntöön ja muistaa tapauksen. Toisinaan tietopyynnön esittäjä joutuu myös antamaan henkilötietonsa laskutusta varten.

Julkisuuslain 15 §:n 1 momentissa säädetyllä tavalla viranomainen voi siirtää tietopyynnön sen viranomaisen ratkaistavaksi, joka on laatinut asiakirjan. Esitutkintapöytäkirjojen osalta asianosaisena oleva tietopyynnön esittäjä on toisinaan ohjattu pyytämään esitutkintapöytäkirja poliisilta. Poliisi puolestaan on voinut kieltäytyä esitutkintapöytäkirjan antamisesta vedoten siihen, että sen antamisesta päättäminen on käräjäoikeuden asia.

Kohdassa 5 on lausuttu julkisuuslain epäyhtenäisen soveltamiskäytännön aiheuttamasta oikeusturva- ja yhdenvertaisuusongelmasta.

7. Minkälaisia toimia organisaationne jokapäiväisessä työssä on tehty julkisuusperiaatteen tehokkaan toteutumisen varmistamiseksi?

Käräjäoikeudessa 31.12.2019 vahvistetussa ja tarpeen mukaan päivitetystä viestintäsuunnitelmassa on määritelty käytänteet, joiden avulla pyritään asiakaspalvelussa ja jokapäiväisissä toiminoissa huolehtimaan julkisuusperiaatteen toteuttamisesta. Näitä ovat esimerkiksi ulkoista ja sisäistä viestintää, tiedottamista, viranomaisen tavoitettavuutta ja tietopyyntöihin vastaamista koskevat järjestelyt ja ohjeet.

8. Koetteko, että julkisuusperiaatteen toteuttaminen ja julkisuuslain toimeenpano on resursoitu organisaatiossanne riittävällä tavalla? Onko organisaatiossanne riittävä ja ajantasainen osaaminen lain soveltamisesta?

Oulun käräjäoikeus pystyy olemassa olevilla resursseilla vastaamaan julkisuusperiaatteen toteuttamiseen liittyviin asiakastarpeisiin. Käräjäoikeuden jatkuvalla sisäisellä koulutuksella ja Tuomioistuinviraston järjestämällä koulutuksella sekä tehtävien keskittämällä on pystytty tyydyttävällä tavalla huolehtimaan henkilökunnan riittävästä osaamisesta.

9. Mitkä ovat julkisuuslain kiireisimmät muutostarpeet? Mainitkaa enintään kolme tärkeintä.

-

10. Muut mahdolliset kommentit ja toiveet, joita haluatte välittää työryhmälle julkisuuslain ajantasaistamistyössä huomioon otettavaksi.

-

Turtiainen Kari
Oulun käräjäoikeus